

Nr 212

Av herr Ohlon m. fl., om en utredning angående justitiekanslers-
ämbetets arbetsuppgifter och organisation.

Enligt § 27 regeringsformen må Konungen till justitiekansler (JK) nämna en lagfaren, skicklig och oväldig person, som i domarevärv varit nyttjad. Denne, såsom Konungens högste ombudsman, åligger förnämligast att föra eller låta föra Konungens talan i mål, som rör kronans rätt, samt att, å Konungens vägnar, ha tillsyn över rättvisans handhavande och i sådan egen-
skap beivra fel som av domare och ämbetsmän begångna bliva. JK tillsättes genom fullmakt och har enligt § 35 regeringsformen förtroendesyssla, varifrån Konungen må entlediga honom, när han prövar rikets tjänst det fordra.

JK:s nuvarande ämbetsuppgifter äro specificerade i den för honom gällande instruktionen (1947: 1014). Dessa äro till sin natur synnerligen mångskiftande, och JK:s verksamhet omfattar ett mycket vidsträckt område. I huvudsak kunna de skilda göromålen hänföras till två olika funktioner, nämligen att ha tillsyn över ämbetsmännen samt att föra kronans talan i rättegångar och biträda Kungl. Maj:t med juridiska utredningar och utlå-
tanden.

I fråga om övervakningen av ämbetsmännen skall JK enligt sin instruktion hava tillsyn däröver, att alla lagar, författningar och instruktioner varda iakttagna och efterlevda samt att var och en i sitt ämbete fullgör sin skyldighet. Därest i avseende å domares och andra ämbetsmäns tjänsteutövning något kommer till JK:s kännedom, som synes böra påkalla åtgärd, åligger det honom att skyndsamt låta föranstalta om undersökning samt att beivra eller låta beivra begångna fel. Tillsynsverksamheten utövas av JK på olika sätt. I främsta rummet anknyter den till allmänhetens rätt att med sina klagomål mot ämbetsmännen vända sig till JK. Ett ganska stort antal angivelser, anmälningar och andra klagomål inkomma årligen till JK. I detta sammanhang må framhållas, att JK i motsats till JO även har uppsikt över kommunala myndigheter. En annan form för JK:s tillsynsverksamhet äro inspektionerna av domstolar och andra myndigheter.

I anslutning till sistnämnda föreskrift må erinras att vid omorganisationen av JK-ämbetet och inrättandet av riksåklagarämbetet den 1 januari 1948 förutsattes att JK skulle beredas tillfälle att utöka sin dåvarande verksamhet. Därvid åsyftades den för JK:s tillsyn över ämbetsmännen viktiga uppgiften att förrätta inspektioner. Betydelsen att JK står i en viss personlig kontakt med de statliga myndigheterna inom landet betonades av 1937 års sakkunniga för utredning angående justitiekanslerns, justitieombudsman-

nens och militieombudsmannens allmänna ämbetsställning m. m. (SOU 1939: 7), vilka även framhöllo, att då rådande frekvens å inspektionerna av justitiekanslern och justitieombudsmannen — innebärande att domstolar och länsstyrelser m. fl. myndigheter inspekterades av justitiekanslern eller av justitieombudsmannen ungefär vart femte år — vore väl avvägd.

Denna uppfattning funno även de sakkunniga, som utarbetade betänkande rörande förenämnda omorganisation, välgrundad, och det vore därför önskvärt, att JK sattes i stånd att återuppta sin inspektionsverksamhet i angiven omfattning (SOU 1946: 92). Av JK:s ämbetsberättelser inhämtas att han icke heller efter riksåklagarämbetets inrättande haft tillfälle företaga några inspektioner.

Till övervakningen av ämbets- och tjänstemännen hör den granskning, som JK årligen skall företaga av arbetsredogörelser från centrala ämbetsverk, hovrätter m. fl. I anslutning till detta åliggande har i flertalet ämbetsverks instruktioner — dock icke i t. ex. riksarkivets — föreskrivits, att det åligger vederbörande myndighet att till JK före den 1 april varje år avlämna förteckning över de före utgången av nästföregående år inkomna ärenden, vilka icke blivit slutligt handlagda inom två månader efter sistnämnda års utgång. I förslaget till allmän verksstadga (SOU 1951: 12) har motsvarande föreskrift intagits i 3 §. För länsstyrelserna gäller enligt 8 § länsstyrelseinstruktionen att de varje år före den 1 augusti ha att till JK avlämna förteckning över de före utgången av nästföregående år till länsstyrelserna inkomna mål och ärenden, vilka icke inom sex månader efter årets utgång blivit slutligt handlagda.

Ändamålet med den skyldighet, som sålunda föreligger att insända redogörelser för icke slutligt handlagda mål och ärenden, är väsentligen att bereda JK tillfälle övervaka arbetsgången hos de särskilda myndigheterna och därvid tillse, att anhängiga ärenden inom rimlig tid företagas till behandling och avgörande. Anmärkas må i detta sammanhang att ifrågavarande uppgiftsskyldighet icke föreligger för centrala ämbetsverks lokalmyndigheter; sålunda finnes icke någon föreskrift om att arbetsredogörelser skola lämnas från t. ex. länsarbetsnämnder, lantbruksnämnder eller länsbostadsnämnder. Enahanda gäller beträffande domkapitlen. I vissa fall åligger det dock lokala organ att lämna uppgifter i förevarande avseende till vederbörande centrala förvaltningsmyndighet. Granskningen av de insända arbetsredogörelserna har anförtrotts åt en utanför ämbetet stående tjänsteman, som har heltidsysselsättning i annat statligt organ. Granskningen föranleder understundom en påringning till vederbörande uppgiftslämnande myndighet med förfrågan, varför ett ärende icke slutbehandlats, oaktat lång tid förflutit, sedan det inkom till myndigheten. Några andra åtgärder vidtagas regelmässigt ej.

Ifrågavarande skyldighet att rapportera balanserade ärenden fullgöres av de olika myndigheterna mycket olika. Vissa myndigheter angiva sålunda

allenast antalet balanserade ärenden; bl. a. är detta fallet med länsstyrelserna. Vissa myndigheter torde icke ens rapportera alla balanserade ärenden.

Den andra av JK:s förut omnämnda huvudfunktioner hänför sig till hans ställning som Kungl. Maj:ts högste ombudsman (kronjurist). I denna egenkap har han enligt instruktionen bland annat att föra Kungl. Maj:ts talan i mål, som röra kronans rätt, och att besluta angående fullföljd av talan i sådana mål samt att tillhandagå Kungl. Maj:t med råd och utredningar i juridiska angelägenheter.

Med avseende å kronans civila rättegångar har den av JK själv utövade verksamheten varit av begränsad omfattning. Det har endast mera sällan inträffat, att Kungl. Maj:t överlämnat civila mål till JK:s handläggning. De kronomål, vari JK haft att besluta om fullföljd, ha ävenledes inskränkt sig till ett mindre antal. Utförandet av talan i de civila mål, varmed JK haft att taga befattning, har i regel överlämnats åt särskilt förordnade ombud.

Av betydligt större omfattning med hänsyn till arbetsbördan är JK:s verksamhet såsom remissinstans för Kungl. Maj:t. Under senare år har Kungl. Maj:t eller departementschef till JK överlämnat åtskilliga ärenden, som krävt tidsödande undersökningar eller eljest varit av omfattande beskaffenhet.

Förutom nu anförda ämbetsgöromål har JK enligt instruktionen att fullgöra vissa åligganden, vilka icke kunna hänföras till någon av de två nämnda huvudfunktionerna utan ha en mera fristående karaktär. Sålunda åligger det JK att, på sätt i tryckfrihetsförordningen stadgas, vaka över tryckfrihetens rätta bruk och åtala dem, som förbryta sig däremot. På grund av detta åliggande får JK taga befattning, förutom med de tryckfrihetsärenden som till honom överlämnas, jämväl med framställningar från ämbets- och tjänstemän med begäran om tryckfrihetsåtal.

JK har genom den nya rättegångsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1948 ålagts vissa uppgifter i fråga om advokatväsendet.

Utöver här nämnda uppgifter, som innefattas i den för honom gällande instruktionen, har han fått sig vissa uppgifter anförtrodda genom bestämmelser i olika lagar och författningar.

Till denna grupp av ärenden höra de så kallade böteskonventionsärendena, som för vårt lands del handhavas av JK. Enligt 1 § lagen den 17 december 1948 om erkännande och verkställighet i vissa fall av dom, som i brottmål meddelats i Danmark eller Norge (nr 758), vilken lag grundar sig på en konvention mellan vårt land samt Danmark och Norge, skall lagakraftvunnen dom, som i brottmål meddelats i nämnda länder, såvitt därigenom dömts till böter eller förverkande eller utdömts ersättning för rättegångskonstnader, vara gällande jämväl här i riket och på begäran verkställas här.

Antalet böteskonventionsärenden är stort. Under 1953 — det senaste år för vilket fullständig statistik föreligger — handlades följande antal ärenden av denna typ, nämligen 629 från 1952 balanserade ärenden samt 1 120 under

1953 inkomna; till 1954 balanserades av dessa 629 ärenden. Handläggningen av dessa ärenden är enligt ämbetets förordnande överlämnad till en landsfiskal—utmättningsman, som sätter till sin fritid för detta ändamål.

Att såsom av den föregående redogörelsen torde framgå JK-ämbetet i flera avseenden icke kan fylla avsedda funktioner sammanhänger uppenbarligen med att arbetsbelastningen successivt ökats, utan att ämbetet erhållit en där-
emot svarande personalförstärkning. Särskilt uppgiften som kronjurist synes ha fått en omfattning, som inkräktar på andra lika viktiga funktioner. Det måste särskilt mot bakgrunden av den allmänna samhällsutvecklingen, som medfört att olika statliga organ kommit att få allt större inflytande över den enskildes livsföring och ekonomi i olika avseenden, anses som en allvarlig brist, att JK icke är i stånd att företaga inspektioner. Härmed sammanhäng-
er också frågan om granskningen av de arbetsredogörelser, som avlämnas av centrala ämbetsverk m. fl. Om denna anordning skall bestå, bör den i första hand utsträckas till alla centrala och därmed likställda ämbetsverk och i viss utsträckning även till lokala myndigheter. Undersökas bör emel-
lertid, om de årligen insända redogörelserna numera äro det mest effektiva sättet att följa dessa myndigheters arbetssätt. Om platsinspektionerna kunde företagas i vidare utsträckning skulle sannolikt läget bli ett annat.

Enligt vår mening äro åtgärder nödvändiga för att stärka och effektivisera JK-ämbetet. Detta bör avlastas från perifera ärenden, t. ex. de så kallade böteskonventionsärendena, som i allmänhet icke äro av annan natur än de som ankomma på vanlig utmättningsman. En allsidig utredning om JK-äm-
betet bör snarast komma till stånd. Vid en sådan utredning bör övervägas vilka uppgifter, som i fortsättningen skola ankomma på JK, och på grundval av dessa överväganden ett förslag framläggas om en sådan organisation av JK-ämbetet, att det blir i stånd att utföra de uppgifter, som enligt instruk-
tionen skola ankomma på detta. I detta sammanhang må anmärkas, att ut-
redning för närvarande pågår angående justitieombudsmannainstitutionen.

Med hänvisning till det anförda få undertecknade anhålla,

att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hem-
ställa om en utredning angående justitiekanslersämbetets
arbetsuppgifter och organisation.

Stockholm den 26 januari 1955

Sven Em. Ohlon

E. A. Lindblom

Gust. Sundelin

John Bergvall